

льних обов'язків фахівця з маркетингу міста є відображенням авторського підходу, згідно якого маркетинголог, що працює в структурі органів місцевої виконавчої влади, повинен забезпечувати понадфункціональну (згідно поділу організаційної структури управління ОМС на управління та відділи) координацію діяльності місцевої влади у сфері управління місцевим економічним розвитком на маркетингових засадах. Цільовою функцією такої діяльності повинно бути підвищення конкурентоспроможності економічної системи міста.

Підсумовуючи, слід зазначити, що підходи, які застосовуються ОМС малих і середніх міст, потребують модернізації згідно з вимогами зовнішнього середовища, що змінюється. Окремою сферою майбутніх досліджень у цій сфері повинно бути розроблення інтегрованої системи зі збору та оброблення внутрішньої та зовнішньої маркетингової інформації щодо діяльності місцевої влади з метою встановлення в майбутньому причинно-наслідкових зв'язків між окремими її діями та рівнем сприятливості місцевого бізнес-клімату.

1.Глинський Н.Ю., Карий О.І., Мавко П.М. Анкетування в процесі розроблення стратегічного плану розвитку міста (на прикладі Житомира) // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2008. – №624. – С.30-36.

2.Карий О.І., Глинський Н.Ю., Мавко П.М. Аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на формування середовища проживання українських міст // Економічний простір. – 2008. – №20/2. – С.72-82.

3.Карий О.І. Стратегічне планування розвитку міста. – Львів: ЗУКЦ, 2007. – 318 с.

4.Мельник А.Ф., Монастирський Г.Л., Дудкіна О.П. Муніципальний менеджмент. – К.: Знання, 2006. – 424 с.

5.Монастирський Г. Методологічні підходи до управління розвитком муніципальних утворень // Управління сучасним містом. – 2005. – №1. – С.243-250.

6.Окландер М.А. Проблеми формування маркетингової системи. – К.: Наукова думка, 2002. – 167 с.

7.Панухник О.В. Організаційно-економічний механізм розвитку малих міст у територіально-господарській системі регіону (на прикладі Тернопільської області): дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01. – Львів., 2005. – 221 с.

Отримано 26.04.2010

УДК 658 : 519.6

В.П.РЕШЕТИЛО, д-р екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

ФАКТОРИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На основі системного підходу досліджено взаємодію і взаємозалежність природно-ресурсних, глобалізаційних, соціально-економічних, інноваційних, інтелектуальних й інституціональних факторів, які впливають на особливості регіональної структури національної економічної діяльності, проаналізовано поняття «ресурсний потенціал регіону»

і його складові, виявлено основні фактори розвитку регіонів України в умовах інноваційного постіндустріального розвитку економіки.

На основе системного подхода исследованы взаимодействие и взаимозависимость природно-ресурсных, глобализационных, социально-экономических, инновационных, интеллектуальных и институциональных факторов, которые влияют на особенности региональной структуры национальной экономической деятельности, проанализированы понятие «ресурсный потенциал региона» и его составляющие, выявлены основные факторы развития регионов Украины в условиях инновационного постиндустриального развития экономики.

On the basis of the system approach interaction and interdependence of the natural, global, socio-economic, innovative, intellectual and institutional factors, which influence on the features of the regional structure of national economic activities are investigated, the definitions of “the resource potential of a region” and its components are analyzed, the major factors of development of Ukrainian regions in conditions of innovative postindustrial economy are revealed.

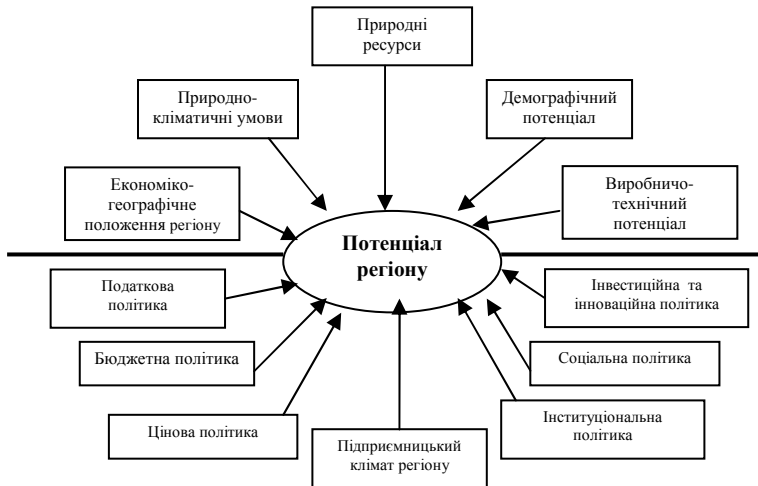
Ключові слова: регіональна економіка, ресурсний потенціал регіону, регіональна структура національної економічної діяльності, вимірювання рівня розвитку регіону, реалізація виробничо-економічного потенціалу регіону.

Без економічного розвитку регіонів не можна говорити про економічний поступ держави та збільшення її конкурентоспроможності. Саме в підвищенні конкурентоспроможності в концентрованому вигляді сформульована основна мета аналізу економічної діяльності як в масштабах країни, так і в кожному її регіоні. На жаль, за інтегральним показником групи Світового банку – Індексом зростання конкурентоспроможності економіки, що враховує рівень освіти, якості життя, розвиток ринкової інфраструктури, рівень інноваційної активності, частку імпорту - експорту певної країни на ринку високих технологій, інституційне забезпечення економіки тощо, Україна у 2008 р. знаходилась на 86-му місці зі 104 країн (між Венесуелою та Малаві). Збільшення конкурентоспроможності як економіки країни в цілому, так і регіональних економічних систем зокрема, потребує більш ефективного використання ресурсного потенціалу регіону на основі активної взаємодії всіх його складових і формування на цій основі позитивних синергетичних ефектів.

Проблемам розвитку регіональної економіки присвячено роботи З.Варналія, С.Герасимчука, Б.Данилишина, М.Тимчука, Н.Некрасова, О.Крайника, Б.Татта, П.Грея, Ю.Харазішвілі [1-4, 6, 8-10] та інших учених. Вітчизняна економічна наука головну увагу надає вивченню теорії та розробці практичних рекомендацій з проблем регіонального розвитку. Але, не дивлячись на широкий спектр досліджень регіональних питань, проблемам факторів становлення та розвитку регіональної структури національної економічної діяльності все ще не надається достатньої уваги.

Метою даної статті є аналіз системи факторів, які впливають на розвиток сучасних регіональних економічних систем: історичних, природно-ресурсних, глобалізаційних, соціально-економічних, інноваційних, інтелектуальних та інституціональних в їх взаємодії і взаємозалежності.

В умовах обмеженості бюджетних та фінансових державних ресурсів внутрішній ресурсний потенціал регіонів є нині головним ресурсом їх розвитку (рисунком).

Фактори формування ресурсного потенціалу регіону

Ресурсний потенціал регіону (РПР) поєднує всі наявні ресурси конкретної території, і саму територію як поле взаємодії суспільно-природних компонентів, включаючи її транспортне і географічне положення. РПР об'єднує природно-ресурсний, виробничо-технічний, демографічний, фінансовий, науковий, інтелектуальний, інформаційний потенціали, а також власне територію з певним типом її організації. Тому якщо в регіоні створюються необхідні соціально-економічні, інституціональні, організаційні та політичні умови для активної взаємодії усіх елементів РПР, такий регіон має синергетичні економічні ефекти, що набагато перевищують просту суму складових РПР.

Становлення та розвиток ресурсного потенціалу окремих регіонів у визначальній мірі залежить від регіональної структури національної економіки. Регіональна структура національної економічної діяльності – це співвідношення різних галузевих підрозділів по регіонах країни. Таке співвідношення (структура) може розглядатися в двох аспектах:

- галузева структура того чи іншого регіону (співвідношення різних галузевих підрозділів, розташованих на території регіону);
- регіональна структура тієї чи іншої галузі (співвідношення різних регіонів у загальному валовому продукті галузі).

Інакше кажучи, перший підхід дозволяє одержати відповідь на питання про склад і співвідношення тих чи інших галузевих підрозділів на території конкретного регіону. Другий підхід дозволяє оцінити роль тих чи інших регіонів у формуванні валового продукту конкретної галузі.

Район (регіон) можна визначити як територію, що по сукупності елементів, що її насичують, відрізняється від інших територій і володіє єдністю, взаємозв'язком і цілісністю складових елементів, які в процесі активної взаємодії здатні формувати позитивні синергетичні ефекти. Причому цілісність – об'єктивний результат розвитку даного регіону.

Для врахування природних, економічних, соціально-демографічних та історично-етнічних умов і факторів, що впливають на формування регіональних комплексів, для регулювання основних територіальних пропорцій і визначення стратегії розвитку в Україні застосовується мезорайонування, в основу якого покладено вісім економічних регіонів:

1. Донецький (Донецька і Луганська обл.).
2. Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська обл.).
3. Східний (Полтавська, Сумська і Харківська обл.).
4. Центральний (Київська, Черкаська обл. і м.Київ).
5. Поліський (Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська обл.).
6. Подільський (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька обл.).
7. Причорноморський (АР Крим, Миколаївська, Херсонська, Одеська обл., м.Севастополь).
8. Карпатський (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.).

Для повнішого опису регіону може бути застосований системний підхід, суть якого полягає в тому, що будь-який об'єкт може бути поданий як "така річ, у якій встановлено певне відношення (структуру) з певною властивістю, відповідною прийнятому дослідником змісту (концепту)" [2]. Інакше кажучи, у відношенні до опису регіону може бути застосований такий логічний ланцюг: структура → властивості → ознаки → риси → міра (засіб вимірювання). Даний прийом може використовуватися на тій підставі, що системний аналіз як найважливіша

складова системного підходу в дослідженнях вимагає оцінки на основі вибраних індикаторів: стану економічної й соціальної підсистем; динаміки економічних і соціальних явищ (процесів), чинників, що їх обумовлюють; факторів, які забезпечують цілісність системи, механізми її розвитку та удосконалення; функцій, які система може реалізувати; стану стратегічного й тактичного управління; зв'язку з територіальними системами вищого порядку.

Загальновідомо, що регіон як територія являє собою частину території країни "із специфічними природно-кліматичними та економічними умовами та характерною спрямованістю розвитку продуктивних сил з урахуванням демографічних, історичних, соціальних особливостей, розвиток якої здійснюється на основі законів національної економіки і регіональних, у результаті чого формуються регіональні економічні відносини" [3]. При цьому можлива інтерпретація території забезпечується за рахунок не тільки її особливих характеристик (таких, як площа (розміри) або географічне положення), але й наявних у її межах різних об'єктів природного і штучного походження. Завдяки і першим, і другим реально виникають можливості умовного членування території держав на окремі регіони.

Розвиток регіону значною мірою визначається рівнем його насичення економічними об'єктами та зв'язками. Чим більше на певній території таких об'єктів і чим тісніше зв'язки між ними, тим більша її здатність формувати позитивні синергетичні ефекти. *Насичена* територія – це територія, що вміщує безліч економічних об'єктів (підприємств, організацій та елементів соціальної сфери, на яких зосереджено або на які спрямовано економічну діяльність), які опосередковують певну сукупність економічних інтересів і відносин між учасниками суспільного виробництва. В даному контексті поняття "територія" набуває глибшого змісту і стає синонімом таких термінів, як "територіальна система" або "економічний простір", оскільки перетворюється на основний сполучний компонент взаємодії окремих елементів продуктивних сил, який забезпечує їм просторово-часові рамки. В іншому випадку мали б місце просто хаотичне утворення таких елементів і випадковий характер їх взаємодії.

Із взаємодії ресурсних підсистем регіону безпосередньо походять основні імперативи територіальної організації відтворення і розуміння розвитку регіону як підвищення його відтворювального потенціалу. Під відтворювальним потенціалом регіону розуміються його здатності як суб'єкта господарювання у кордонах власної території забезпечувати раціональне використання наявних і залучених ресурсів для віднов-

лення продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних і виробничих відносин, відносин власності, а також господарського механізму. Саме наявність таких можливостей (здатностей) дозволяє регіону забезпечувати поступальний розвиток власної території або окремих територій, які входять до його складу.

Як засіб вимірювання рівня розвитку регіону може бути використаний цілий ланцюг показників: 1) показники, що відображають масштаби економіки регіону; 2) показники, що відображають результативність економіки регіону; 3) показники, що відображають режим відтворення населення в регіоні; 4) показники, що відображають стан і відтворення основних засобів у регіоні; 5) показники загальної оцінки освоєності території регіону; 6) показники, що відображають самозабезпеченість регіону; 7) показники, що відображають рівень коопераційних зв'язків у регіоні; 8) показники, що відображають фінансові потоки в регіоні; 9) показники, що відображають рівень життя населення регіону; 10) показники загальної оцінки насиченості території регіону елементами продуктивних сил.

Регіон з позицій системи являє собою певну цілісність взаємозв'язаних елементів, сутність і потенціал якої якісно відрізняються від сутностей і потенціалів цих елементів самих по собі. "Регіон – цілісна система зі своїми структурою, функціями, зв'язками із зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення. Регіональну систему характеризують висока розмірність, велика кількість взаємозв'язаних підсистем різних типів з локальними цілями, багатоконтурність управління, ієрархічність структури, значне запізнювання координуючих впливів при високій динамічності елементів, неповна визначеність стану елементів" [5]. Розвиток регіональних економічних систем пов'язаний з подальшою зміною архітектури економіки і пропорцій економічної системи. Цей процес супроводжується розвитком п'ятого і шостого технологічних укладів, зростанням інформаційних технологій (виробництво апаратних засобів і програмних послуг), телекомунікацій, розвитком виробництва електроніки та електрообладнання, засобів масової інформації, фармацевтичної промисловості. Розвиток регіональної економічної системи не повинен порушувати її стійкість до впливу зовнішніх і внутрішніх факторів або умов.

У контексті проблем регіональної структури національної економіки важливого значення набуває сукупність ресурсів територіального утворення, перш за все природних і людських. За даними Світового банку, природно-ресурсний потенціал України, в розрахунку на душу населення, в 1,5-2 рази перевищує ресурсний потенціал США, в 4 рази – Німеччини, в 12-15 раз – Японії, але в силу нерозвиненості ринкових

відносин і відсутності ефективних ринкових механізмів, він не реалізований [7].

Інституціональний потенціал регіонів містить у собі права власності, рівень їх розвитку та реалізації, а також «goodwill» регіону. Як відомо, у поняття «goodwill» входять імідж, добре ім'я компанії, її ділова репутація й усе, що це супроводжує, в тому числі фірмовий знак, торгова марка, рекламний образ – «бренд». Іноді goodwill розглядається як складова частина людського капіталу. Всі ці характеристики в повній мірі можуть бути віднесені і до окремого регіону, коли важливою складовою стає його імідж та ділова репутація органів місцевого самоврядування, адже в умовах наростання відкритості світової економіки окремі регіони перетворюються на активних суб'єктів економічних відносин.

Таким чином, стратегія зміцнення ресурсного потенціалу регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності має бути спрямована на:

- здійснення структурних зрушень у господарському комплексі регіонів на основі запровадження інвестиційно-інноваційної моделі з урахуванням особливостей потенціалу кожного з них;
- подальший розвиток підприємництва, насамперед малого та середнього бізнесу, посилення його конкурентоспроможності на основі застосування кластерних моделей;
- поглиблення економічної інтеграції регіонів на основі максимально ефективного використання їх конкурентних переваг;
- сприяння всебічному розвитку людського капіталу на основі стабілізації та поліпшення демографічної ситуації, досягнення продуктивної зайнятості населення, розвитку соціальної інфраструктури;
- вдосконалення системи охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів, механізмів та інструментів вироблення екологічної політики та її реалізації на регіональному рівні.

Головними пріоритетами діяльності центральних і місцевих органів влади щодо розвитку та реалізації виробничо-економічного потенціалу регіонів повинні бути реструктуризація і підвищення конкурентоспроможності господарських комплексів та окремих великих підприємств, розширення їх галузевої спеціалізації, екологізація виробництва, розбудова виробничої, транспортної і ринкової інфраструктур, забезпечення ефективного управління комунальною власністю, земельними та іншими ресурсами, боротьба з корупцією в цих сферах.

1.Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За ред. З.С.Варналія. – К.: Знання, 2005. – 345 с.

2.Данилишин Б.М. Производительные силы экономических районов Украины. – К., 2000. – 340 с.

- 3.Татт Б., Грей П., Крайник О. Регіональний розвиток / За ред. О.П.Крайник. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – 329 с.
- 4.Некрасов Н.Н. Региональная экономика. – 2-е изд. – М.: Экономика, 1978. – 454 с.
- 5.Максимов В.В. Экономический потенциал региона (анализ, оценка и использование). – Луганск, 2002. – 230 с.
- 6.Тимчук М. Ф. Региональная экономика. – К., УММБ, 1998. – 256 с.
- 7.Transition: The first Ten Years, Analysis and Lessons for Eastern Europe and the Former Soviet Union. – Washington: The World Bank, DC, 2002. – 221 p.
- 8.Герасимчук С. Комплексна оцінка рівня сталого розвитку регіонів // Економіка України. – 2002. – №2 (483). – С.34-42.
- 9.Харазішвілі Ю. Оцінка ефективності соціально-економічного розвитку регіонів України // Економіка України. – 2007. – №9 (550). – С.55-62.
- 10.Данилишин Б., Шостак Л. Внутрідержавні зони спеціального фінансового режиму господарських трансакцій // Економіка України. – 2006. – №3 (532). – С.12-19.
- Отримано 20.04.2010*

УДК 351 : 334.012.23 : 332.1

А.В.ЧЕРЕП, д-р екон. наук, Н.М.КОВАЛЕНКО
Запорізький національний університет

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ФОРМУВАННІ КЛАСТЕРІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

Розглянуто роль державних органів влади у формуванні кластерів підприємств. Сформульовано основні завдання державних органів влади місцевого, регіонального та національного рівнів у розвитку кластерів. Визначено вплив кластерів на ефективний розвиток регіонів.

Рассмотрено роль государственных органов власти в формировании кластеров предприятий. Сформулированы основные задания государственных органов власти местного, регионального и национального уровней в развитии кластеров. Определено влияние кластеров на эффективное развитие регионов.

The role of public authorities in the clusters of enterprises formation is analyzed in this article. The basic tasks of public authorities of local, regional and national levels in the development of clusters are formulated. The influence of clusters on the effective development of the regions is defined.

Ключові слова: кластер, державні органи влади, регіональний розвиток, ефективність.

Сучасний стан економічної системи України характеризується змінами в організації виробництва на міжнародному та національному рівнях, що стає основою для формування нового типу економічних відносин між економічними суб'єктами, а також розвитку нових механізмів досягнення їх економічних цілей.

Резерви зростання української промисловості, що забезпечувалися низькими в порівнянні зі світовими внутрішніми цінами на окремі